

SAMNORDISK RUNTEXTDATABAS

Rundatabasen är från början uppbyggd i DOS-miljö. Det sökprogram som finns för PC-användare har i detta skede tyvärr inte kunnat omarbetas för Mac-datorer. Själva datafilerna är dock i rent textformat och har konverterats till RTF-filer. De går således att ta in i vilket ordbehandlingsprogram som helst och man får sedan utnyttja det programmens sökfunktioner. På grund av Macintoshdatorernas begränsade teckenuppsättning har tre isländska tecken fått återges på annat sätt: ð = dh, þ = th, ý = y'.

Beskrivning av databasen

Datafilerna

Databasen består för närvarande av 7 olika datafiler + ett par filer med extra information:

runtext = translittererad text

runtextx = runtext i sökformat, d.v.s. att alla extra tecken, som klamrar och parenteser, är borttagna.

fvn = till fornvästnordiska normaliserad text

fvnx = till fornvästnordiska normaliserad text i sökformat utan skiljetecken, klamrar, versaler m.m.

fornspr = nationella fornspråk, d.v.s. även runsvenska och rundanska

fornsprx = nationella fornspråk i sökformat

english = engelsk översättning

litt = litteratur som det hänvisas till i inskrifternas signa

rev[mån, år] = revideringar som har gjorts sedan föregående version av databasen

Signum

Varje inskrift har ett signum som kan bestå av upp till tre delar, varav endast de två första är obligatoriska.

Första delen anger varifrån inskriften kommer.

Vad beträffar svenska inskrifter är första delen den landskapsbeteckning som används i *Sveriges runinskrifter*. Inskrifter från landskap som ännu inte blivit utgivna i *Sveriges runinskrifter* har givits signa enligt följande:

M = Medelpad

Hs = Hälsingland

J = Jämtland

D = Dalarna

Lp = Lappland

Bo = Bohuslän

För inskrifter från andra länder gäller följande:

BR = Brittiska öarna
DR = Danmark
FR = Färöarna
GR = Grönland
IR = Irland
IS = Island
N = Norge

Andra delen av signum innehåller antingen:

1. Löpnummer ur respektive lands officiella runutgåva.
2. Hänvisning till annan källa där inskriften finns tillgänglig. Denna hänvisning består oftast av en förkortning av källans namn plus årtal och sidhänvisning, t.ex. FV_{1958;252} (= Fornvännen år 1958, s. 252). Finns fler inskrifter återgivna på samma sida i källan särskiljs de med A, B o.s.v. direkt efter sidsiffran. (Alla förkortningar kommer så småningom att förklaras i infofilen.)

Tredje delen av signum kan innehålla tecknen:

† = inskriften är försvunnen.
\$ = nyläsning eller nytolkning, d.v.s. att läsningen eller tolkningen har kompletterats från en senare källa än den i signum angivna. (Uppgift om de källor varifrån de \$-märkta inskrifterna supplerats kommer så småningom att ingå i infofilen.)
M = inskriften är medeltida.
U = inskriften är urnordisk.
Finns varken M eller U är inskriften vikingatida.

Specialtecken

I databasen ingår vissa specialtecken.

I filen med translittererad text (rundata.run) finns följande specialtecken:

Skiljetecken:

: = :

' = ,

÷ = alla övriga skiljetecken

Speciella bokstäver:

R = **ᚱ**, d.v.s. runan **ᚱ**.

Övriga tecken:

() = "prickad runa", d.v.s. en skadad runa som med viss säkerhet kan tydas.

[] = försvunnen runföljd som supplerats från en äldre källa.

{ } = latinska majuskler. För tydlighets skull skrivs de också med versaler i den translittererade texten.

< > = upplöst chiffer.

- = tecken, oftast runa, som inte kan definieras men däremot räknas.

- ? = obestämbar tecken, troligen inte runa.
- ... = skadat ställe i inskriften där man antar att runor funnits.
- = = bindruna. Exempelvis återges bindrunan $\mathfrak{F}$ som a=f. Bindrunan kan utgöra övergång mellan två ord; exempelvis återges **risāstin** (*ræisa stæin*) med risa= =stin.
- | = dubbelläst runa. Eftersom databasen bygger på jämförelse ord för ord måste en runföljd som **aukups** (*ok Guðs*) delas upp i två ord: aukl lkuþs.
- / = variantläsningar. Om läsningen av runorna i ett ord är tveksam återges de möjliga varianterna med snedstreck emellan.
- §P (o.s.v.) = variantläsningar som rör mer än ett enskilda ord; §P (o.s.v.) finns då även med i den normaliserade texten.
- §A (o.s.v.) = olika sidor av föremålet på vilket inskriften finns; §A (o.s.v.) finns då även med i den normaliserade texten.
- ¶ = radbyte i inskriften.
- ¶¶ = sidbyte inuti ett ord. Av tekniska skäl går det inte att sätta sidmarkering, t.ex. §B, mitt i ett ord. I stället står sidmarkeringen framför eller efter det ord vars delar förekommer på två olika sidor av stenen och det ställe där ordet är avdelat markeras med två radbrytningstecken.
- ° = ristningen är rent ornamentalt.

I filen med fornvästnordisk (fornisländsk) normaliserad text (rundata.fvn) och i filen med nationella fornspråk (rundata.nfs) finns följande specialtecken:

Speciella bokstäver:

dh = ð, th = þ, y´ = ý.

Övriga tecken:

' = enklitisk form. Tecknet används bl.a. i 's, reducerad form av *es* 'är', 'som' och i 'k, reducerad form av *ek* 'jag'.

(?) = den normaliserade formen är att anse som tveksam.

? = alla normaliserade former i en inskrift är att anse som tveksamma.

... = del av inskriften är borta eller otolkad.

[] = supplerad text. Del av ord eller helt ord kan ibland suppleras med viss säkerhet.

{ } = del av inskrift som är skriven med latinska majuskler.

< > = runföljd som inte kan tolkas i en f.ö. tolkad inskrift, s.k. fetstilsbelägg; inom vinkelparentesen står således runföljden translittererad.

/ = alternativa former. När en runföljd kan tolkas på flera sätt avskiljs alternativen med snedstreck. I gotländska inskrifter används snedstreck även för att ange den nutida formen av ortnamn.

° = ristningen innehåller inga runor utan endast ornamentik.

Förteckning över translittereringar i databasen

Nedan anges vad alla förekommande translittereringar motsvarar i runor och i vilken period de förekommer (u. = urnordisk, v. = vikingatida, m. = medeltida). In-

om varje tidsperiod är translittereringen strikt konsekvent, med ett par regionala undantag i den medeltida gruppen.

a = u. ʀ, v. ʀ, m. ʀ.
A = u. ʀ, * (< ʀ), med det senare utvecklade ljudvärdet *a*.
b = ʁ.
c = m. ʀ (men i norska m. ʀ).
d = u. ʀ, v., m. ʀ.
D = ʀ i vikingatida inskrift.
ð = v., m. ʀ.
e = u. ʀ, v., m. ʀ.
f = ʀ.
g = u. ʀ, v., m. ʀ.
G = ʀ.
h = u. ʀ, v., m. *.
H = ʀ i vikingatida inskrift.
i = ʀ.
ï = ʀ.
j = u. ʀ.
k = u. ʀ, v., m. ʀ.
l = ʀ.
L = ʀ.
m = u. ʀ, v., m. ʀ.
M = ʀ i vikingatida inskrift.
ŋ = u. ʀ.
n = ʀ.
N = ʀ, ʀ.
o = u. ʀ, v. ʀ, m. ʀ.
O = ʀ i vikingatida inskrift.
ô = m. ʀ i Maeshowe-inskrifterna, Orkney.
p = u. ʀ, m. ʀ, ʀ.
r = ʀ.
R = v., m. ʀ (för norska m. se y, se även z).
s = u. ʀ, v., m. ʀ (men i norska m. ʀ).
t = ʀ.
þ = ʀ.
u = ʀ.
v = m. ʀ.
w = u. ʀ.
y = v., m. ʀ (men i norska m. ʀ).
Y = norska m. ʀ.
z = u. ʀ.
æ = m. ʀ.
ø = m. ʀ (men ʀ i Maeshowe-inskrifterna).

Normalisering

Databasen innehåller två filer med normaliserad text: *rundata.fvn* och *run-data.nfs*. Normaliseringen till fornvästnordiska är mycket strikt, vilket t.ex. innebär att de många skiftande formerna av vissa pronomen, t.ex. runsv. mask. sg. ack. *þanna/þanni/þannsa/þannsi/þenna/þenni/þennsa/þennsi* genomgående har fått formen *þenna*. Avsikten med denna strikta normalisering är att man skall kunna söka efter ett visst ord i hela databasen. Undantag utgör de urnordiska inskrifterna (för närvarande innehåller databasen endast de danska), vilka alltså inte är normaliserade till fornvästnordiska.

En svårighet med normaliseringen till fornvästnordiska har varit det faktum att det finns många personnamn i de svenska och danska inskrifterna som inte har någon belagd motsvarighet i fornvästnordiskan. Ett exempel: I svenska vikingatida inskrifter förekommer fyra gånger ett namn som har antagits vara en form av det keltiska *Ceollach*. Det skrivs **giulakr**, **kiulai...**, **kiulakr**, **kiulak** och normaliseras i Sveriges runinskrifter (nom.) *Giulakr*, *Kiulakr*. För att namnet skall "kännas igen" i fornvästnordisk form, har det i *fvn*-filen fått normaliseringen *Kjallakr/Kjullakr*. *Kjallakr* är nämligen den form som det keltiska lånenamnet har i fornvästnordiska källor; *Kjullakr* är en approximerad form.

Normaliseringen i de båda *nfs*-filerna för Sverige och Danmark följer i stort sett den normalisering man finner i de excerperade utgåvorna. Dock har även här eftersträvat en något så när enhetlig norm (runsvenska resp. rundanska), vilket t.ex. för Sveriges del innebär att monografisk skrivning av äldre diftong (**risa stin**) har normaliserats med diftong (*ræisa stæin*), för Danmarks del att digrafisk skrivning (**raisa stain**) har normaliserats med monoftong (*resa sten*). I dessa båda *nfs*-filer har dock skiftande uttals- och böjningsformer tillåtits större utrymme än i *fvn*-filen. Den tidigvikingatida inskriften på Rökstenen har i *nfs*-filen fått behålla den normaliserade form ("sannolikt uttal") som ges i den excerperade källan, Elias Wesséns *Runstenen vid Röks kyrka* (1958).

Ristare

I vissa fall finns det i *inf*-filen angivet namnet på en ristare. Efter namnet står en bokstav inom parentes med följande betydelser:

- (S) = inskriften är signerad av denne ristare
- (A) = inskriften är attribuerad till denne ristare
- (P) = stenen är en parsten till en av denne ristare signerad sten
- (L) = inskriften liknar denne ristares signerade och attribuerade inskrifter